

ФІТОДИЗАЙН

Лекція 14

Тема: Мистецтво ікебани

План:

1. Історія та стилі
2. Суть композиції
3. Вази та кріплення
4. Порядок створення ікебани

1. Історія та стилі

У XV ст. японське мистецтво відчуває на собі вплив такої течії, що широко поширилась по країні, в буддизмі, як дзен-буддизм. У цей час ікебана, що переживає черговий зліт, набуває нових відмінних рис, що отримали назву **Сека** («квіти, що живуть»). Стил Сека сформувався у школі, яку заснував майстер Ікенобо. У школі Ікенобо використовували вази вишукано простих форм. Вважали за краще бамбукові вази, що мали форму циліндра, а також у вигляді човника або схожі на місяць або півмісяць. У роботах цього напрямку відбито естетичні принципи того часу із властивими йому красою і витонченістю, природністю і особливою вишуканістю природних матеріалів.

Існує два стилі Сека – класичний та сучасний.

У **класичному** стилі використовуються один-два види рослин, вази простих форм та особливі кріплення. Сенс композиції полягає у словах «простота», «драматизм», «спокій». Єдине ціле утворюють три основні стебла, розташовані на верхньому, середньому та нижньому рівнях. Голість стебел наповнює аранжування драматизмом, виразністю та силою. Особливість стилю Сека полягає в такій постановці, коли створюється враження першості однієї лінії, одного центру. Гілки щільно примикають одна до одної і тільки надалі, в результаті вигинів та відгалужень, утворюють об'ємну композицію. Форма Сека простіше за виконанням, ніж Рікка, і тому вона стала популярнішою. **Сучасна** Сека відрізняється від класичної більшою свободою у виборі матеріалу та менш суворими правилами у постановці.

З середини XIX ст. Японія відкривається для зовнішнього світу. Вплив західної культури спостерігається у всіх видах

ФІТОДИЗАЙН

мистецтва: архітектурі, живопису, літературі. Нові види європейської кераміки, європейські та американські рослини та квіти, що відрізняються яскравістю, цікавою формою квітів та стебел, дають японським художникам творчий імпульс. З'являється нова школа аранжування, на чолі якої стає Унсін Охара.

У школі Охара існує п'ять стилів:

1. Стиль Морібана – композиції у низьких вазах;
2. Стиль Хейка - композиції у високих вазах;
3. пейзажний стиль – пейзажі у плоских судинах;
4. стиль модерн;
5. сучасний стиль.

Однією з провідних шкіл японського аранжування квітів нині вважається школа Со-гецу, заснована у 1926 р. Софу Тесігахара. Її принципи виражаються словами «творча ікебана». Софу Тесігахар зробив ікебану мистецтвом вільної форми, розкріпачивши від заборон і суворих правил класики. Він вважав, що натхнення та інтуїція художника набагато важливіші за правила, у полоні яких мистецтво задихається. «У глибині нашої свідомості завжди є бажання самовираження у творчості. Воно досягається за допомогою розкріпачення та свободи мислення», – писав він. Філософський аспект ставлення до ікебани полягає в самій назві Со-гецу, що означає «трава-місяць».

Гармонія трьох формуючих початків (Сін, Сое, Хікае) становить основу будь-якої композиції. Принциповою відмінністю класичних шкіл є довільність у виборі матеріалу і судин. Ікебану можна робити не тільки з живих квітів та рослин, але й із засушеного листя та квітів, коріння, пир'я, каміння, тобто з будь-якого декоративного матеріалу. Два слова висловлюють сенс його мистецтва аранжування кольорів – «дух та гармонія». За створення нового напрямку в мистецтві Софу Тесігахара був удостоєний народного визнання, отримавши ім'я «живий національний скарб». Після смерті Софу Тесігахари школою керувала його дочка Касумі, яка захоплювалася надзвичайно мальовничими, кольоровими аранжуваннями.

У Японії існує кілька основних напрямів у розвитку ікебани. Одне з них зберігає традиції національних класичних шкіл, таких як Ікенобо та Корю. У другому поєдналися воедино естетичні погляди японців та досвід, сповнений історією європейського та американського мистецтва. Синтез цих несхожих друг на друга підходів до створення творів пластичних мистецтв уражає шкіл Охара і Со-гецу. Крім того, деякі майстри захоплюються

ФІТОДИЗАЙН

експериментаторством, використовуючи при цьому європейську кераміку та квіти, роблячи незвичайні композиції з «квіткової маси», розробляючи аранжування з несподіваним паралельним та перпендикулярним розташуванням основних ліній. Таким чином, народжена в давнину ікебана не тільки не вичерпала свої можливості, а й продовжує робити сміливі кроки в майбутнє.

2. Суть композиції

Суть будь-якої композиції визначають лінії, ритм, колір.

Лінія. Любов до лінії, її переважання над формою та кольором – це найбільш характерна особливість, що відрізняє японське аранжування. На початку лінійної побудови ікебани лежала каліграфія. Лінія є основною характеристикою композиції, що надає їй динамічності та індивідуальності. Розрізняють три основні типи ліній – горизонталь, вертикаль, діагональ.

Горизонталь в аранжуванні кольорів виступає як базис, основа, на якій стоїть ваза. Пов'язана із відчуттям землі, вона асоціюється зі статичністю.

Вертикаль, що сходить до неба та сонця, має бути урочистою та виразною. В аранжуванні вона утворює центральний елемент, що символізує небо. У **діагональних** лініях розрізняють пасивні та активні: піднімаються вгору – активні, що символізують зростання; опускаються вниз – пасивні, що передають почуття скорботи та смутку.

Лінії можуть бути звивистими і хвилеподібними, зламаними і зигзагоподібними і т. ін. Вміло використовуючи їх виразність, можна створити певний настрій. Надламані діагоналі, що йдуть вниз, сприймаються як трагедія зламаного в бурю дерева або гілки. Нерівна гілка, що прагне вниз, з набряклими нирками або молодим листям дає відчуття внутрішньої сили і родючості. Гострокутні лінії в аранжуванні надають їй строгість та суворість; з тими, хто перетинається, пов'язується почуття сили і зрілості, хоча в класичній ікебані перетин ліній не допускався. У сучасних аранжуваннях велика увага приділяється загальній масі рослин. Лінія, що обгортає простір, визначає і межі маси, яка повинна передавати почуття об'єму, поєднання кольору та форми. Простір, заповнений квітами, листям та рослинами, входить в аранжування як складова частина. У школі Со-Гецу підкреслюється, що ікебана – це скульптура з рослин та квітів. Баланс таких композиціях досягається за допомогою

ФІТОДИЗАЙН

врівноваження кольору або розміру складових частин композиції.

Баланс. Існує два типи балансу: симетричний та асиметричний, які практикуються всіма школами аранжування кольорів. Симетричний баланс є пасивним, монотонним, і тому найчастіше використовується асиметричний, відзначений динамічністю і часом дає в квітковому аранжуванні несподіваний ефект. Для утворення збалансованої композиції необхідно правильно підібрати колірну гаму всіх компонентів, а також правильно розрахувати їхню довжину та кути нахилу.

Колір є одним із важливих елементів художньої виразності та особливо впливає на емоції людини. З його допомогою посилюється певний настрій у композиції. Йому надається як естетичне, так і філософське значення.

Наприклад, білий колір у європейських країнах символізує чистоту та невинність, а в країнах Східної Азії – скорботу та жалобу.

Чорний колір, що втілює величність і спокій для японців, у європейців пов'язують із відчуттям мороку та темряви. Японські аранжувальники дуже люблять використовувати його як тло. У комбінації з іншими квітами він підкреслює їхню свіжу красу.

Червоний, жовтий, оранжевий кольори викликають відчуття тепла, світла та зорovo збільшують предмети.

Жовте забарвлення квітів у Японії є найулюбленішим (жовті хризантеми – символ імператорської влади).

Холодні кольори – сині, блакитні, фіолетові – діють заспокійливо, візуально віддаляють предмети, а зелені асоціюються зі свіжістю, ніжністю. В аранжуванні вони необхідні для пом'якшення та переходу до інших кольорів.

Завжди пов'язаний з конкретним предметом, матеріалом, простором, формою, колір виявляє свою виразність лише у поєднанні із ними. Ми отримуємо естетичну насолоду в тому випадку, коли між кольором та формою гармонійна єдність.

Форма. Японське аранжування кольорів, подібно до скульптури, об'ємне, воно має ширину, довжину, глибину. Лінії, за допомогою яких будується форма, лежать у різних площинах.

Перша та найважливіша лінія – лінія «неба». Для неї вибирається красивий і значний рослинний матеріал, гілка чи квітка. Друга лінія, що символізує «людину», коротша за першу і менш значна. Третя лінія, що символізує «землю», коротша за дві перші. До основних ліній додаються другорядні, як додаткові лінії. Вони, як правило, вибираються з того самого рослинного

ФІТОДИЗАЙН

матеріалу, що й основні лінії; посилюють враження від основних ліній, становлячи додатковий ефект композиції. Три основні лінії композиції мають різні кути нахилу, що допомагає досягти об'ємності.

Фактура, або характер поверхні стебел, листя, квітів, плодів рослин також відіграє важливу роль. Дотиком пальців ми відчуваємо їх індивідуальні ознаки, м'яку чи жорстку, бархатисту чи шорстку, грубу чи ніжну поверхню. В ікебані майстерно обіграються фактурні риси природних матеріалів. Іноді вони поєднуються між собою, об'єднані низкою загальних ознак (наприклад, сильна соснова гілка з її твердою хвоєю і така ж міцна хризантема голка). В іншому випадку міць сосни контрастно підкреслює крихкість камелії. Квіти, що мають ніжну, блискучу поверхню, добре виглядають у скляних судинах (наприклад, фрезії, орхідеї, запашний горошок). Гладіолуси або лілії будуть ефектні у порцелянових вазах. У простих, неглазурованих судинах гарні скромні квіти, такі як соняшники або ромашки.

3. Вази та кріплення

Ваза (судина). Слід зазначити, що історія ікебани нерозривно пов'язана з історією прикладного мистецтва Китаю та Японії. Різні стилі композицій із рослин вимагали необхідного оформлення. Його невід'ємною частиною були посудини з кераміки, порцеляни, різних металів. В даний час використовуються сучасні матеріали, наприклад, ємності з пластмас.

Для стилю Рікка школи Ікенобо характерні китайські бронзові або позолочені вази великих розмірів, покриті різьбленням або карбуванням. Вони посилюють урочисту красу цього стилю.

В епоху Хейан форми судин стають вишуканішими, в їх декорі з'являються пейзажні мотиви, запозичені з реальної природи.

Кераміка, що використовується в квіткових композиціях для «чайної церемонії», відрізнялася невибагливістю. Грубувата, виконана вручну, неправильної форми, з шорсткою поверхнею і часто з вм'ятинами від рук художника, вона особливо цінувалася, оскільки відповідала високому ідеалу простоти та природності. Крупнозерниста глина порід чорного, сріблясто-зеленого або світло-коричневого відтінків підкреслювала красу природного

ФІТОДИЗАЙН

матеріалу ікебани. "Не сотвори, а відкрий" - так вчили дзенські майстри. Композиція із замшелі гілки квітучого дерева або квіткового бутону добре гармонувала з такою вазою та обстановкою «чайної церемонії».

Різні композиції школи Ікенобо у стилі Сека визначили форми та назву ваз цієї школи. «Тзуритзукі» – бронзова підвісна ваза у формі місяця або півмісяця, яку вішали у токонома під час осіннього повного місяця. Інша підвісна бамбукова вазочка у вигляді човна – «тзурі-фунне», використовувалася для спеціальних композицій як символ удачі людини, яка вирушає в подорож.

Наприкінці ХІХ ст. захоплення західноєвропейським мистецтвом формує новий напрямок в ікебані. Унсін Охара створює стиль «Морибана», коли рослини та квіти поміщаються у маленькі або великі низькі плоскі вази круглої, овальної, видовженої, квадратної чи трикутної форм. Такі плоскі судини дозволяли оцінити як красу квітки і стебла рослини, але й красу водної гладі, що становила частина аранжування. Вони особливо гарні для літніх композицій з травами, ірисами, ліліями, лататтям.

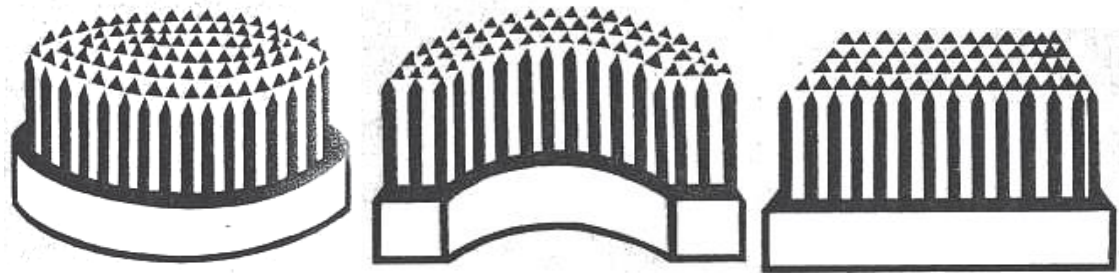
Однак, як і раніше, у всіх школах ікебани використовуються композиції в стилі Наге-іре в традиційних високих вазах з кераміки, металу та скла. Застосовуючи скляні прозорі вази, як правило, намагаються підкреслити не лише красу квітки, але також красу переплетень стебел усередині посудини, пам'ятаючи про принцип «ікебана – це лінії». Зазвичай у них ставляться такі квіти, як фрезії, орхідеї, запашний горошок та різні види ліан. Для закріплення квітів та рослин у таких судинах кензани не використовують. Також популярні вази, виготовлені з міді, олова, алюмінію, латуні. Особливо часто використовується мідь. Багата кольорова гама від оранжево-червоних до фіолетово-синюватих відтінків дає широкі можливості поєднань з багатьма рослинами.

Рослини та судини в аранжуванні, виконаному за принципами мистецтва «ікебана», розглядаються як одне ціле і відповідають один одному за характером, формою та кольором.

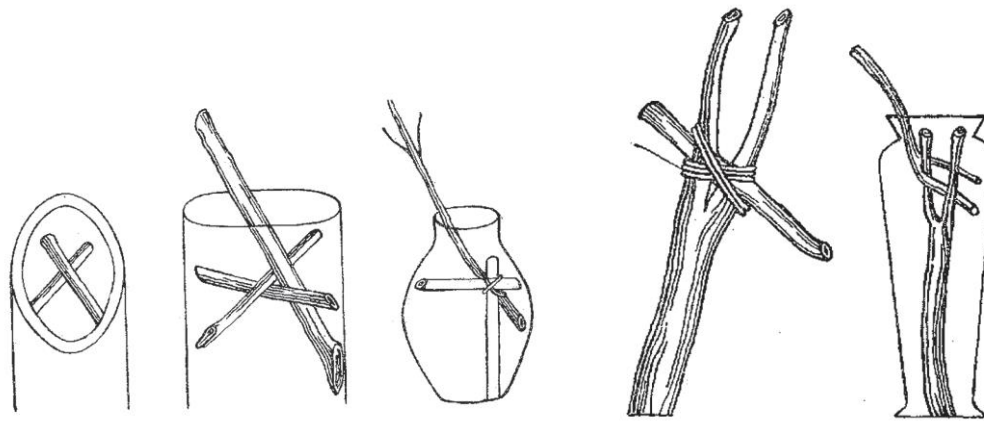
Кріплення матеріалу виконується на кензан для плоскої вази. Терміном «кензан» флористи називають виконану з металу особливу наколку-тримач. За формою вона може бути круглою, прямокутною, овальною. На підставі певної форми закріплюється велика кількість розташованих рядами або по колу латунних голок (рисунки нижче).

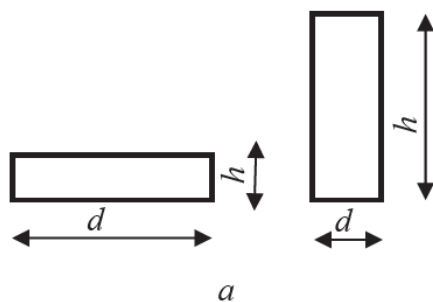
ФІТОДИЗАЙН

Можна закріпити гілки та квіти у високій вазі за допомогою паличок, а саме – за допомогою розщепленої палички заввишки трохи менше висоти вази, вибрану гілку теж розщеплюють і вставляють у розщеп палички.

Потім фіксують у потрібному положенні м'яким дротом. Третій спосіб фіксації гілки і квітів у потрібному положенні полягає в тому, що беруть дві палички діаметром 1,5-2 см: одну довжиною трохи менше висоти вази, а іншу трохи більше діаметра вази. Кінці другої палички підрізають так, щоб вона упиралася у стінки вази. Гілку в потрібному положенні закріплюють м'яким дротом, прикріплюючи її на місці перетину паличок.

а

Первая веточка «син»

$$L_1 = 1,5 (d + h)$$

Вторая веточка «соэ»

$$L_2 = \frac{3}{4} L_1$$

Третья веточка «хикаэ»

$$L_3 = \frac{3}{4} L_2$$

б

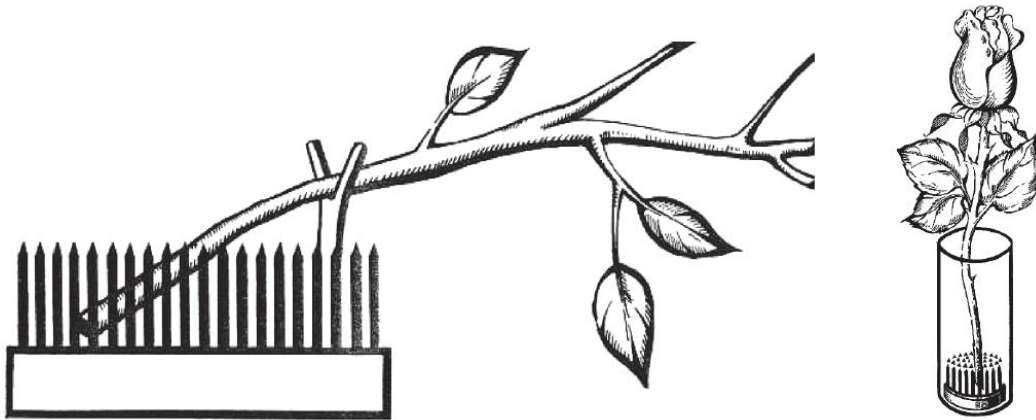
На рисунку показано визначення параметрів головних елементів композиції: судини (вази) (а) та рослинного матеріалу (б).

ФІТОДИЗАЙН

4. Порядок створення ікебани

1. Зрізані квіти і зелень спочатку сортують по довжині, у разі потреби видаляють листя, що прив'яли, зрізають шипи у троянд.
2. Вибирають найкрасивішу гілку «син» і визначають її довжину залежно від висоти вази, якщо гілка густа, то обрізають зайві суки і листя, щоб краще виявити її силует. У деяких випадках штучно посилюють вигин або змінюють її напрямком.
3. У приготовленої гілки відзначають потрібну довжину, стебло обрізають секатором навскіс і ставлять на наколку («кензан») спочатку вертикально, а потім нахиляють під кутом згідно з обраною схемою.

4. Друга гілка "сое" становить 5 "син". На ній також відзначають необхідну довжину, під водою навскіс секатором її обрізають. Потім ставлять ззаду «син» вертикально на наколку і нахиляють під кутом згідно з обраним варіантом розміщення.
5. Третій елемент композиції "хікае" - зазвичай це квіти, вони становлять 3/4 довжини "сое".
6. У вибраних квітів відзначають потрібну довжину і під водою секатором роблять прямий зріз. Встановлюють квіти на наколку відразу під кутом, нахиляючи їх уперед, ліворуч.
7. Для посилення основних елементів можна додати гілки та квіти. Але вони повинні бути коротшими за основні елементи.